

REGULOWANIE I FINANSOWANIE PRZEDSIĘWZIĘĆ GOSPODARCZYCH NA RYNKU TURYSTYCZNYM W FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Stan bieżący i perspektywy rynku turystycznego w Federacji Rosyjskiej

Turystyka w Federacji Rosyjskiej (FR) jako obszar aktywności społecznej i gospodarczej odgrywa różnorodną rolę i zyskuje różnorodne interpretacje. W dokumentach państwowych oraz analizach naukowych przypisuje się jej istotną rolę ekonomiczną, która nie idzie jednak w parze z realnymi procesami współczesnego rosyjskiego rynku. Pojawiały się oceny, zgodnie z którymi wartość obrotów na rynku turystycznym w Federacji Rosyjskiej wynosiła 1–1,25 mld dolarów rocznie. Oceny te nie były jednak jednoznaczne z powodu braku pełnej i wiarygodnej informacji na temat tego rynku. Specjaliści pracujący dla gazety „Turbiznes” oceniali wielkość rosyjskiego rynku turystycznego na 3% wartości rynku światowego¹. Wszyscy jednak zgadzają się, że rynek turystyczny rozwijał się szybciej niż cała gospodarka. Według niektórych danych rosyjski rynek turystyczny zwiększył się od 2000 roku o 40–50%². Jednak po uwzględnieniu sytuacji, jaka powstała w wyniku kryzysu finansowego i gospodarczego w gospodarce światowej, i tym samym rosyjskiej, pojawiły się szacunki, mówiące, że wielkość rosyjskiego rynku turystycznego zmalała do 1% wartości rynku światowego³. Wskaźnik taki (w opinii rosyjskich ekspertów) traktowany jest jako niezwykle niski i niesatysfakcjonujący w stosunku do państwa o „istotnym kulturowo-historycznym i przyrodniczym potencjale”. W konsekwencji stawiane są zadania rozwijania zwłaszcza otoczenia infrastrukturalnego oraz prawnego turystyki rosyjskiej zarówno w jej aspekcie wewnętrznym, jak i międzynarodowym. Ściśle mówiąc, przed rosyjskim przemysłem, rynkiem i polityką turystyczną stawia się problem poszukiwania metod budowy systemu zarządzania,

---

¹ Zob.: www.tourbus.ru.

² Zob.: travelexpert.ru.

³ Zob.: www.tourbus.ru.

który umożliwi wzmocnienie pozycji każdej rosyjskiej organizacji pracującej w sferze obsługi turystów oraz przyczynią się do dalszego rozwoju całej sfery turystycznej przedsiębiorczości i poszerzenia udziału rosyjskiego rynku w światowym rynku turystycznym. Stwierdza się, że tylko dokładnie i prawidłowo wyznaczone cele w stosunku do całej branży turystycznej umożliwią po pierwsze osiągnięcie prawidłowego poziomu usług turystycznych odpowiadających światowym standardom; po drugie osiągnięcie przez rosyjskie turystyczne przedsiębiorstwa wysokiego poziomu konkurencyjności w stosunku do przedsięwzięć zagranicznych, i w efekcie pozwolą na zwiększenie roli tego sektora w tworzeniu dochodu narodowego FR.

Aktualne problemy rynku usług turystycznych w FR

Podstawowym dokumentem prawnym regulującym funkcjonowanie rosyjskiej sfery turystycznej w FR jest ustawa: „O zasadach turystycznej działalności w Federacji Rosyjskiej” z 5 lutego 2007 roku, Nr 12 – FZ. W świetle tego dokumentu polityka państwa w sferze turystyki – to działalność organów władzy państwowej i różnorodnych organizacji w zakresie określenia formy, zadań i treści działań o charakterze turystycznym. Artykuły 3 i 4 te same ustawy mówią, że: „państwo traktuje działalność turystyczną jako jedną z priorytetowych gałęzi gospodarki narodowej Federacji Rosyjskiej; równocześnie ważnym obszarem państwowego regulowania sfery turystyki jest pomoc w rozwoju wewnętrznej, zagranicznej, socjalnej i społecznej turystyki (tzw. samoturystyki)”.

Obecnie w Federacji Rosyjskiej na poziomie ogólnopaństwowym funkcjonują dwie organizacje odpowiedzialne za stan branży turystycznej. Jedną z nich to Federalna Agencja ds. Turystyki (Rosturizm), druga to Komitet ds. Polityki Ekonomicznej, Przedsiębiorczości oraz Turystyki w ramach Dumy Państwowej FR. Obie wymienione organizacje (choć nie tylko one) realizują zadania państwa zarówno przez działania makroekonomiczne, jak i przez konkretne działania na wybranych polach turystyki, jak: ochrona pomników kultury i przyrody, hotele, restauracje, transport i inne.

Rynek usług turystycznych oceniany jest jako nieprzystający do standardów zachodnioeuropejskich i światowych. Takiego stanu nie usprawiedliwia fakt, że ten we współczesnej postaci rozwija się w FR dopiero od 1993 roku. Zauważalny jest istotny niedostatek odpowiadających międzynarodowym standardom miejsc noclegowych średniej klasy według międzynarodowych standardów w rosyjskich centrach turystycznych. Według oficjalnych statystyk w całej FR istniało w 2004 roku 364 000 łóżek hotelowych (z czego 50% w Moskwie) i były one zajęte – średnio w 34%⁴. Ponadto baza techniczna miejsc hotelowych ulegała w znacznym stopniu dekapitalizacji i starzeniu się technicznemu. Według niektórych szacunków ponad 50% istniejących zasobów wymaga całkowitej wymiany albo zasadniczej rekonstrukcji.

---

⁴ Zob.: <http://www.rata.spb.ru/Rspti/zakon409-r.html>.

Równie trudna sytuacja istnieje w sektorze gastronomicznym, który niemal w całości jest własnością prywatną. Z jednej strony kłopoty tego sektora wynikają z braku odpowiednich zasobów aktualnych właścicieli prywatnych potrzebnych do dokonania niezbędnych inwestycji w unowocześnienie zarówno infrastruktury technicznej, jak i w system zarządzania. Z drugiej strony brak znaczących środków inwestycyjnych umożliwiających uzyskanie wysokiej rentowności zaowocował licznymi różnorodnymi mniejszymi inwestycjami gastronomicznymi – restauracje, bary z kuchniami narodowymi czy specjalistycznymi⁵.

Innym segmentem rynku turystycznego jest transportowe obsługiwane przedsiębiorstw turystycznych – także tutaj sytuacja jest niekorzystna z punktu widzenia interesów turystów oraz perspektyw rozwojowych tego segmentu i całego rynku, ponieważ przewoźnicy mają możliwość narzucania własnych cen usług. Dodatkowym problemem jest brak odpowiednich uregulowań wzajemnych relacji touroperatora z przedsiębiorstwami transportowymi, a ponadto reguły międzynarodowego prawa transportowego są sprzeczne z regułami prawa FR, co w efekcie ogranicza prawa turystów rosyjskich. Problemem techniczno-organizacyjnym było gwałtowne zmniejszenie zapotrzebowania na określone rodzaje usług turystycznych po rozpadzie ZSRR, co doprowadziło do upadku lub przeprofilowania wielu firm transportowych działających w turystyce⁶. Problemem jest także stan techniczny istniejących firm transportowych, których wyposażenie tak jak w przedsiębiorstwach gastronomicznych czy hotelarskich jest przestarzałe i wyeksploatowane. W niektórych przypadkach zagraża nawet bezpieczeństwu osobistemu podróżnych czy też bezpieczeństwu transportowemu całego państwa⁷.

Aktualny stan rynku usług turystycznych w Rosji jest także pochodną wiedzy Rosjan o zasobach turystycznych własnego państwa. Autorzy ocen tego stanu stwierdzają, że wielu rosyjskich turystów wyjeżdża za granicę FR, ponieważ brak im wiedzy o istniejącym potencjale turystycznym wewnątrz Rosji. W konsekwencji zasoby turystyczne FR są wykorzystywane na poziomie kilkunastu procent. A to oznacza, że brak dopływu środków finansowych uniemożliwia rozwój tych zasobów.

Obecny zastój w rozwoju usług turystycznych na rynku wewnętrznym jest skutkiem następujących problemów:

- sprzedaż ofert turystyki wewnętrznej jest nierentowna dla rosyjskich przedsiębiorstw turystycznych;
- poziom cen na rynku wewnętrznym jest relatywnie wysoki w stosunku do niskiego poziomu usług;
- potencjalni klienci są niedostatecznie poinformowani o turystyczno-rekreacyjnych zasobach państwa;

---

⁵ Отчет Всемирного Совета по туризму и путешествиям (WTTC) «Влияние туризма на рынок труда и экономику в Российской Федерации», 2006 г., 72 с.

⁶ В.А. Квартальнов, *Туризм: Учебник*, М.: *Финансы и статистика*, 2003, 320 с.: ил.

⁷ А.Д. Чудновский, М.А. Жукова, *Управление индустрией туризма России в современных условиях: учебное пособие*, КНОРУС, Москва 2007, 416 с.

- istnieją zasadnicze trudności w zakresie nawiązywania i kontynuowania współpracy pomiędzy zarządami sanatoryjno-leczniczych kompleksów a przedsiębiorstwami turystycznymi;
- brak całościowej oceny zasobów turystyczno-rekreacyjnych kraju;
- niewielki zakres realnie proponowanej oferty turystycznej;
- niski poziom infrastruktury turystycznej;
- brak nowoczesnych połączeń komunikacji lądowej, wodnej i powietrznej;
- niski poziom usług firm transportowych;
- szerokie rozprzestrzenianie w środkach masowego przekazu informacji o kryminalnej sytuacji w państwie;
- niedoskonałość systemu prawnoregulacyjnego;
- niski poziom przygotowania zawodowego pracowników przedsiębiorstw i instytucji turystycznych.

Rola państwa w kształtowaniu nowego oblicza rynku turystycznego

Problemy hamujące rozwój sektora turystycznego zgodnie z oczekiwaniami autorów analizujących rynek turystyczny, powinny być zlikwidowane przez odpowiednie działania państwa⁸. Konieczne jest zatem podejmowanie następujących działań:

- doskonalenie systemu prawnoregulacyjnego;
- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości w sferze turystyki, szczególnie małej i średniej;
- wzmocnienie bazy materialno-technicznej turystyki przez przyciągnięcie własnych i zagranicznych inwestycji;
- rozwój infrastruktury turystycznej w celu podniesienia jej zdolności konkurencyjnej;
- opracowanie i wprowadzenie nowoczesnych metod i standardów turystycznego obsługiwanie;
- odbudowa zainteresowania turystyką krajową i rozwój tej turystyki⁹.

Przyjmuje się za niezbędne, aby państwo wspierało i pomagało rozwijać wewnętrzną i zewnętrzną turystykę, jak również podejmowało niezbędne działania w zakresie prawnego ich umocowania. W pierwszym rzędzie niezbędne jest podejmowanie szeroko rozumianych działań modernizacyjnych w dziedzinie turystyki. Zachodzi konieczność ponownego przeanalizowania koncepcji rozwoju rosyjskiej turystyki i wprowadzenia niezbędnych rozwiązań o nowatorskim – w stosunku do rynku światowego – w tej dziedzinie charakterze. Wskazuje się przy tym, że zasadniczym celem tej gałęzi gospodarki jest osiągnięcie przez nią satysfakcjonującej rentowności.

---

⁸ Tego typu oceny świadczące o jednostronności poglądów ekonomicznych i politycznych autorów nie są przedmiotem analizy i wnioskowania w zakresie merytorycznym niniejszego artykułu.

⁹ А.Д. Чудновский, М.А. Жукова, *Управление индустрией туризма России в современных условиях: учебное пособие*, КНОРУС, Москва 2007, с. 6.

Znaczenie aktywności państwa w dziedzinie turystyki uzasadniane jest także przykładami z rynku światowego. Stwierdza się bowiem, że turystyka międzynarodowa w wielu państwach stała się istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego, często w wyniku odpowiednich działań państwa. Przytaczany jest przykład Hiszpanii, która w określonych latach notowała większy przyrwył walutowy z tytułu sprzedaży usług turystycznych niż z całego eksportu. Punktem odniesienia (w jakimś stopniu) dla rosyjskich autorów są Turcja, Egipt czy Chiny, w których wpływy z turystyki sięgają 25%–30% ogółu dochodów budżetowych.

Przyczyną zainteresowania organów państwa turystyką jest także możliwość przyspieszenia rozwoju ogólnogospodarczego całej gospodarki narodowej (szczególnie w takich dziedzinach, jak: budownictwo, rozwój infrastruktury miejskiej i lokalnej, produkcja wyrobów o charakterze pamiątkarsko-upominkowym) jako konsekwencji wzrostu gospodarczego w dziedzinie turystyki.

Istniejący aktualnie niesatysfakcjonujący stan, zarówno przedsiębiorstw, jak i całego rynku turystycznego w Federacji Rosyjskiej, zgodnie z najczęściej spotykanymi propozycjami powinien ulec poprawie za sprawą dwóch istotnych czynników rozwoju: instytucji państwa oraz małych i średnich przedsiębiorstw działających w tej branży. Rola państwa jest w przypadku turystyki podwójna: po pierwsze, państwo powinno podejmować działania naprawcze zgodnie z przytoczonymi wyżej celami działań; po drugie, powinno wspomagać finansowo, materialnie i organizacyjnie małe i średnie przedsiębiorstwa turystyczne.

Pomoc finansowa zgodnie z założeniami formułowanymi przez różne gremia, w tym rządowe, powinna zostać zwielokrotniona, przy czym zaznacza się, że dzięki tej pomocy zwiększą się nie tylko zdolności konkurencyjne przedsiębiorstw turystycznych, ale także poziom dywersyfikacji całej gospodarki. Istotne jest w tym przypadku to, aby zrealizować zadanie finansowania i ogólnej pomocy MSP nie poprzez system budżetowy, ale poprzez współcześnie rozwijany w FR system finansowy. Ważne jest zatem finansowanie MSP za pośrednictwem systemu kredytowego, a szczególnie za pośrednictwem systemu bankowego, oraz podział ryzyka finansowego w odniesieniu do MSP pomiędzy banki i system pomocy finansowej udzielanej przez państwo tym przedsiębiorstwom. Finansowanie tych przedsiębiorstw MSP, które nie mają zobowiązań kredytowych lub złej historii kredytowej, powinno zostać wsparte na szeroką skalę poręczeniami państwowych funduszy gwarancyjnych. Ponadto, konieczne jest także szersze wprowadzenie subsydiowania stawek procentowych od kredytów udzielanych MSP oraz rozszerzenie wielkości finansowania banków współpracujących z mikrofinansowymi organizacjami.

Na korzyść MSP także tych o charakterystycznym (w tym znacznym stopniu o charakterze turystycznym) zalicza się możliwość szybszego pokonania kryzysu gospodarczego oraz zwiększenie w znaczący sposób liczby miejsc pracy¹⁰. Aby osiągnąć wyżej wymienione cele, rząd FR ma zamiar przeznaczyć w najbliższych latach około 10,5 mld rubli na pomoc dla całego sektora MSP, co stanowi potrojenie dotychczasowej pomocy finansowej.

---

¹⁰ Zob.: www.rg.ru.

Inną formą pomocy przedsiębiorstwom (nie tylko turystycznym) ze strony państwa jest tworzenie nowoczesnej infrastruktury finansowej m.in. przez powołanie specjalnego banku finansującego tego rodzaju przedsiębiorstwa – Rosyjskiego Banku Rozwoju oraz włączenie do programu pomocy finansowej innych banków, np. Wnieszekonombanku. W ramach tej działalności instytucjonalno-infrastrukturanej udostępnione zostaną środki kredytowe i pomoc ze strony przedsiębiorstw licencyjnych i factoringowych oraz innych organizacji wspomagających przedsiębiorczość. Szczególną rolę w tej działalności finansowego wspomagania odgrywa jednak Rosyjski Bank Rozwoju. Wsparcie to odbywa się za pomocą:

- mikropożyczek,
- środków udostępnianych w postaci leasingu,
- finansowania pod zastaw własnych finansowych należności przedsiębiorstw,
- innych rodzajów usług w związku z charakterem własnej działalności MSP.

Jakkolwiek program pomocy formułowany pod adresem MSP – odnosi się bezpośrednio do przedsiębiorstw turystycznych, ze względu na dominujący w tym sektorze stan własnościowy, to udział tych przedsiębiorstw w przytoczonym programie nie jest jednoznaczny ani tym bardziej oczywisty. Aby zachęcić przedsiębiorstwa turystyczne do korzystania z oferowanej przez instytucje państwa pomocy finansowej i organizacyjnej, podejmowane są przez te instytucje odpowiednie działania. Można tutaj przytoczyć przykład działań władz municypalnych Moskwy, które proponują następujące formy pomocy:

- finansowo-majątkowa – przy zakładaniu przedsiębiorstw, kompensacje stawek procentowych od kredytu, zwrot kosztów dzierżawy nieruchomości w Moskwie możliwość wspólnych inwestycji budowlanych;
- reklamowo-promocyjna – ulgowe stawki za reklamę w środkach reklamowych, będących w dyspozycji władz miasta, pomoc w działaniach reklamowych podejmowanych przez przedsiębiorstwa moskiewskie poza granicami miasta;
- pomoc przy organizacji wystaw i konferencji oraz pomoc w zorganizowaniu udziału innych podmiotów – w tym zwrot poniesionych z tego tytułu kosztów¹¹.

Tego typu działania podejmowane są także przez władze i instytucje innych regionów Federacji Rosyjskiej. Ich skuteczność jest różna, tak jak różne są uwarunkowania społeczno-ekonomiczne mieszkańców tych regionów, ich możliwości finansowo-majątkowe i techniczne oraz kultura życia i pracy. Można jednak zauważyć, że ze względu na nie najlepszy stan gospodarki i relatywnie niski poziom życia obywateli (przynajmniej w oficjalnych, naukowych i publicystycznych enuncjacjach), w rozwoju przedsiębiorstw turystycznych i rynku turystycznego jako całości pokładane są duże oczekiwania.

---

¹¹ Zob.: www.votpusk.ru.